

Een ontwerp voor de 'Gijsbreght' door Derkinderen

aangekocht door het Rijksprentenkabinet

De meest monumentale uitgave die de jaren negentig in Nederland hebben opgeleverd is ongetwijfeld de door Antoon Derkinderen verluchte editie van Vondels *Gijsbreght* van Aemstel, door de Erven F. Bohn te Haarlem in 1893/94 uitgegeven¹. Het maken van dit uiterst kostbare boek heeft jaren gevegd. Al in 1890 lezen we er voor het eerst over en pas in 1901 komt er een einde aan de correspondentiestroom van honderden brieven, door de uitgever in een met zorg bijgehouden uitgeversarchief bewaard en nu ondergebracht in de Universiteitsbibliotheek te Leiden.

Als een reus torent Derkinderens *Gijsbreght* boven de talrijke andere moderne uitgaven van zijn tijd uit. Een reus, niet alleen door omvang, maar vooral ook door de wijze waarop dit boek de Nieuwe Kunstperiode in Nederland heeft verrijkt door typografie, ontwerp en symbolistische voorstelling. Het Rijksprentenkabinet heeft nu een studieschets voor dit boek weten te verwerven, welke waarschijnlijk de enig overgeblevene is uit de eerste periode. Deze aquarelschets voor het titelvignet (zie afb.) die door Hammacher nog in het bezit van mevrouw Derkinderen-Besier was aangetroffen², doch door mevrouw Spaanstra-Polak niet meer achterhaald kon worden³, is nu gelukkig uit de nalatenschap van de kunstenaar Debora Duyvis tevoorschijn gekomen. Die vondst is ook daarom gelukkig, omdat het Amsterdamse

Rijksprentenkabinet juist uitmunt door een rijkdom van bandontwerpen in originele tekeningen uit de periode van Negentig. We kunnen met deze schets Derkinderen als symbolistisch kunstenaar bezig zien en we hebben daarbij een van de zeer weinige tekeningen voor de *Gijsbreght* – en dan nog een heel vroege – in openbaar bezit gekregen.

Op de aangekochte schets ontsteekt de 'Engel der Wrake' met een toorts een door de vele kerken als Christelijk te duiden stad, die we, aan de hand van de situatie waarin de voorstelling uiteindelijk terug zal komen, kunnen herkennen als Amsterdam. De 'Engel' roept met gestrekte hand de verwoesting van die stad op. Wanneer we de voorstelling vergelijken met het definitieve titelvignet, dat in 1893 is klaargekomen, dan zien we dat Derkinderen zijn oorspronkelijke voorstelling heeft aangevuld, uitgebreid tot de tegenstelling tussen Amsterdam en Troje. De Middeleeuwse stad (Amsterdam) aan de linkerzijde van de toeschouwer gaat daar namelijk ter rechterzijde over in de antieke stad (Troje) waarboven de woorden *Urbs Antiqua Ruit* zijn geplaatst. De ondergang van Amsterdam in Troje en omgekeerd, het grondthema van Vondels drama, is pas in latere instantie door Derkinderen verbeeld.

De schets is te dateren aan de hand van de correspondentie. In ieder geval is hij ontstaan ná 24 augustus 1892 (de datum

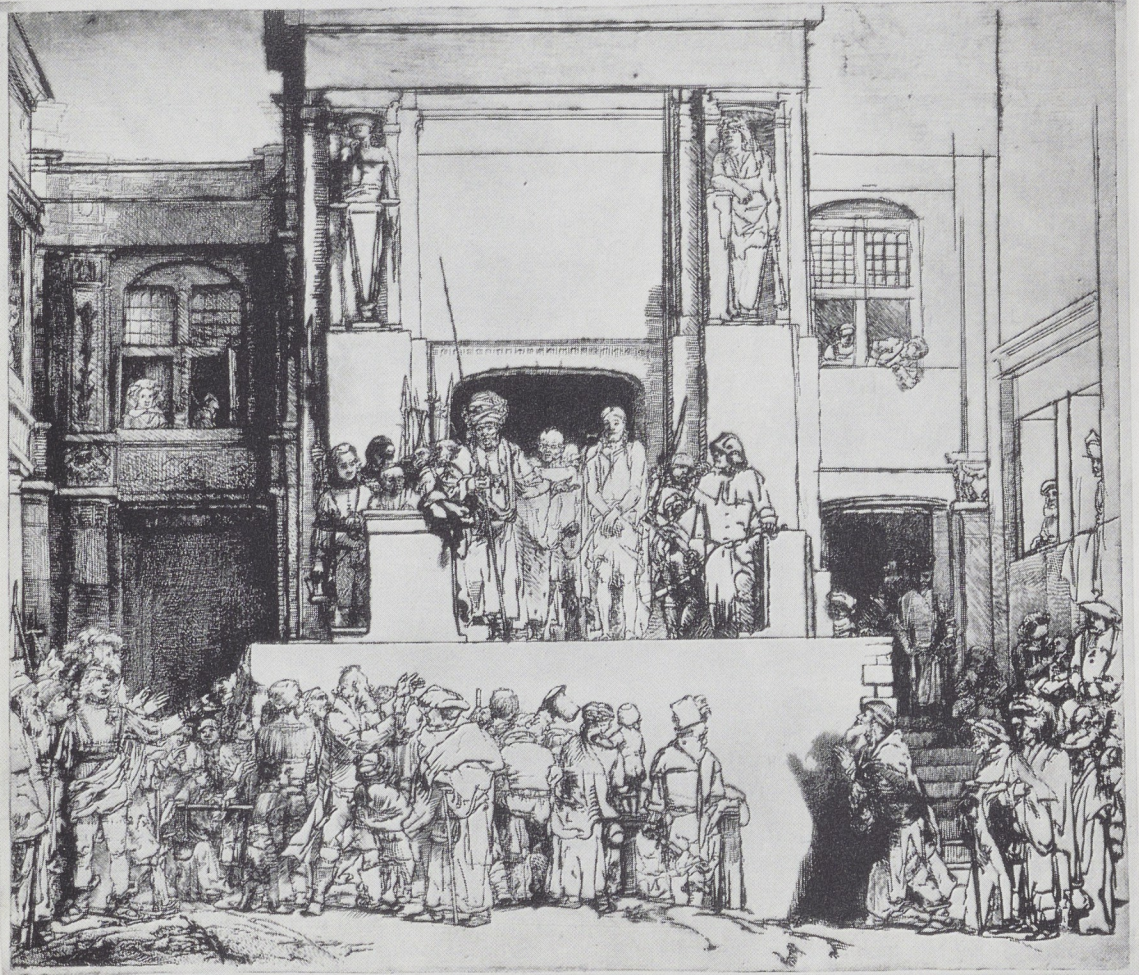
waarop Derkinderen medewerking toezegt) en vóór 26 januari 1893, wanneer L. Simons er zijn oordeel over geeft aan de uitgever. Binnen deze data beschikken we bovendien over het gegeven dat de uitgever op 18 november 1892 nog geen werk van Derkinderen over Gijsbreght in handen heeft gehad en op 7 januari 1893 is Derkinderen bezig aan het titelblad. Wanneer we verder weten dat de kunstenaar op 9 december vijf tekeningen onder handen had, dan kunnen we met de nodige voorzichtigheid zeggen dat de schets kan zijn ontstaan in de maanden november-december 1892 of in de eerste dagen van 1893.

Noten

¹ Met inleiding van L. Simons, toneeldecoratie-ontwerpen van H. P. Berlage, Muziek van Bern. Zweers, boekversieringen van A. J. Derkinderen. Zie: E. Braches, *Het boek als Nieuwe Kunst 1892-1903*, Utrecht 1973 (diss.).

² A. M. Hammacher, *De levensjijd van Antoon der Kinderen*, Amsterdam 1932.

³ Bettina Polak, *Het Fin-de-siècle in de Nederlandse schilderkunst*, 's-Gravenhage 1955, blz. 222 e.v.

I